

Nr 239.

Av herr **Edberg** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 5, med förslag till rättegångsbalk.

Det nu framlagda förslaget till ny rättegångsbalk är ägnat att hälsas med största tillfredsställelse. Den däri framställda grundprincipen — principen om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet — innebär tvivelsutan en garanti för ökad rättssäkerhet, samtidigt som den innebär ett anknytande till gammal svensk rättstradition, och den fria bevisprövningen bör ge domaren ökade möjligheter att finna det materiellt riktiga i ett rättsförfarande.

Av stort värde synes också vara det ökade inflytande som tillerkännes lekmännen, bl. a. genom nämndemannainstitutionens införande även i stad. Det torde icke råda någon tvekan om att lekmännens deltagande i den dömande verksamheten i hög grad bidragit till att ge domstolen auktoritet och till rättens förankring ute bland de breda folklagren. Det är också glädjande att finna den uppskattning nämndens funktion i detta hänseende fått röna. Sålunda poängteras i departementschefens yttrande (sid. 459), att »nämndens deltagande har fast förankrat rättskipningen i folkets förtroende, och nämnden har med sin av erfarenhet mera omedelbart påverkade uppfattning bidragit till att åt den svenska rättskipningen ge ett drag av skälighet och billighet, som torde fördelaktigt känneteckna den i förhållande till många främmande länders».

Det synes emellertid vara på sin plats att nämndens funktion uttryckes även i lagtexten, detta så mycket mera som ibland vissa missuppfattningar om nämndens ställning och funktioner gjort sig gällande. Den svenska häradsnämnden, som icke ifråga om sin egentliga karaktär har någon motsvarighet i utlandet, har sålunda identifierats med vissa utländska företeelser av ytligt sett likartad karaktär, med juryn och med meddomareinrättningen. Hos nämnden intar emellertid bevisbedömningen en mindre central plats än hos juryn, som i den har sin huvuduppgift. Ej heller kan det vara nämndens egentliga funktion att vara meddomare; nämndemännen kunna i regel inte tänkas besitta samma erfarenhet och överblick som juristdomaren. Nämndens centrala funktion ligger djupare. Den består däri, att nämnden förankrar rätten i det lokala rättsmedvetandet, samtidigt som domstolen tillföres värdefull Orts- och personkännedom. Nämndemännen ha att representera sina hemorter i rätten så att — för att citera Svea hovrätts utlåtande över processkommissionens betänkande — »i varje trakt inom

tingslaget befolkningen känner sig hava personlig anknytning till någon av nämndens ledamöter». Nämndemannen har dels att stå för domen inför sina ordsbor, dels att tillföra rätten sin hemtrakts levande rättsmedvetande. Nämndemännen ha med andra ord att representera sin ort och föra med sig dess förtroende in i rätten. Denna nämndens centrala funktion har i förbigående antytts i kap. 4 § 5 — »... skilda orter eller delar av tingslaget skola bliva behörigen företrädda inom nämnden» — men det synes i allra högsta grad önskvärt att den inom allt rättsväsen så egenpräglade institution som den svenska nämnden utgör får sin funktion klart fastslagen redan i den nya rättegångsbalkens första kapitel.

Om man erkänner det representativa momentet i nämndens funktion och håller fast vid att »nämnden bör bilda en såvitt möjligt fulltonig representation för tingslagets befolkning, med andra ord att varje trakt inom tingslaget skall vara företrädd av en ledamot, som äger kännedom om därvarande lokala förhållanden och med fog kan räkna sig som traktens förtroendemän» (Svea hovrätts utlåtande), måste man emellertid ifrågasätta om det är välbetänkt att såsom sker i kap. 1 § 5 fastslå antalet nämndemän inom ett tingslag till aderton. En maximering av nämndemännens antal till aderton skulle förutsätta att tingslaget vore så litet att nämnden ej behövde uppdelas på mer än två grupper utan att kravet på fullständig ortsrepresentation eftersattes. Ett stort antal tingslag är emellertid av den geografiska strukturen att nämnden behöver uppdelas på flera grupper. Lämpligheten av att i ty fall överlåta åt kommande justitieministrars skön att bestämma det erforderliga antalet synes diskutabelt. Första stycket i förenämnda paragraf synes därför böra så omformuleras, att däri stadgas, att i tingslag skall finnas det antal nämndemän, som erfordras för att skilda orter och delar av tingslaget skola vara behörigen företrädda inom nämnden samt att antalet bestämmas av konungen men icke utan synnerliga skäl må understiga vad häradsrätten finner behöfligt.

Det är också svårt att se hur maximeringen av antalet nämndemän inom varje grupp till nio skall kunna förenas med principen om verklig ortsrepresentation i tjänstgörande nämnd eller ens med föreskriften om att en kommun i regel skall utgöra en valkrets. I regel torde nämnden f. n. utgöras av tolv ledamöter, och skäl synes icke föreligga att inskränka på detta antal. Då tolvtalet torde vara det idealiska för ett stort antal tingslag bör andra stycket i kap. 1 § 5 ändras därhän att antalet nämndemän maximeras till 12, varvid samtidigt givetvis en justering av kap. 16 § 3 samt kap. 29 § 3 bör ske på det att icke 7 nämndemän kunna rösta omkull fem andra jämte jurisdömaren, varigenom en icke önskvärd majoritetsomröstning skulle komma till stånd.

Då det icke torde medföra några oöverstigligen svårigheter att — utan att för den skull några djupare ingrepp i det i övrigt mycket tilltalande reform-

förslaget göras — verkställa de ändringar som synas nödvändiga för att säkerställa nämnden i den mening som ovan utvecklats hemställes,

att riksdagen måtte besluta

att i den nya rättegångsbalkens första kapitel nämndens centrala funktion klart formuleras,

att i första stycket kap. 1 § 5 stadgas, att i tingslag skall finnas det antal nämndemän, som erfordras för att skilda orter och delar av tingslaget skola vara behörigen företrädda inom nämnden; antalet bestämmes av konungen men må icke utan synnerliga skäl understiga vad häradsrätten finner behöfligt; samt

att andra stycket samma paragraf ändras därhän att högsta antalet nämndemän inom en nämnd ökas från nio till tolv, varvid tillika en justering av kap. 16 § 3 samt kap. 29 § 3 rörande omröstningsförfarandet bör ske i syfte att öka det antal nämndemän, som vid tolv närvaro i nämnden, skall kunna göra sin mening gällande gentemot juristdomaren.

Stockholm i januari 1942.

Rolf Edberg.

Fridolf Thapper.

John Lundberg.

A. Sköldin.

Lars V. Lindén.
